

Δύο λίστες, μία αρχή

Όταν το κράτος, επί υπουργίας Χρυσοχοϊδη, άρχισε να δημοσιοποιεί ονόματα και φωτογραφίες εκδιδόμενων μεταναστριών που είχε αποδειχθεί ότι φέρουν τον ιό του HIV, θεώρησα πως επρόκειτο για πράξη ειδεχθή. Μάλιστα κατέβαλα κάθε προσπάθεια να πολεμήσω με όλες μου τις δυνάμεις την δημοσιοποίηση εκείνης της λίστας (με καταγγελία του γεγονότος στα διεθνή ΜΜΕ). Το επιχείρημα ότι η εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος επικρατεί επί του δικαιώματος των συγκεκριμένων γυναικών στον μη διασυρμό μέσω Διαδυκτίου, με έφερε στα πρόθυρα της απόγνωσης.

Από την άλλη μεριά, όταν το Hot Doc του Κώστα Βαξεβάνη δημοσιοποίησε την λίστα Λαγκάρντ, επικαλούμενο την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος (το οποίο, σύμφωνα με το περιοδικό, επικρατεί επί του δικαιώματος των συμπολιτών μας που περιλαμβάνονται στην λίστα αυτή στην ιδιωτικότητα), χειροκρότησα και έσπευσα να δηλώσω την συμπαράστασή μου στον δημοσιογράφο αμέσως μετά την διώξή του.

Το ερώτημα λοιπόν τίθεται: Πως στην μία περίπτωση (εκείνη της λίστας Λαγκάρντ) κρίνω ότι το δημόσιο συμφέρον (που απαιτεί δημοσιοποίηση) κυριαρχεί επί του δικαιώματος μιας λίστας ατόμων να μην δημοσιοποιούνται προσωπικά τους δεδομένα, ενώ στην άλλη περίπτωση (εκείνη των ιερόδουλων φορέων του AIDS) κρίνω ότι ισχύει το ακριβώς αντίθετο; Είμαι ανακόλουθος και ασυνεπής; Ή μήπως διαφέρει ουσιαστικά η μία περίπτωση από την άλλη; Για να γράφω αυτό το άρθρο, προφανώς και θεωρώ ότι, πράγματι, οι δύο περιπτώσεις, αν και φαινομενικά όμοιες, διαφέρουν όπως η νύχτα και η μέρα.

Η βασική διαφορά μεταξύ των δύο περιπτώσεων εστιάζεται στον «δρώντα» πίσω από την δημοσιοποίηση. Στην μία περίπτωση, η «δρων» είναι το κράτος. Στην δεύτερη, είναι ο τύπος, η τέταρτη εξουσία. Θα ρωτήσετε: Δύο μέτρα και δύο σταθμά; Δικαιούται ο τύπος να προβαίνει σε πράξεις που είναι απαράδεκτες για το κράτος; Βεβαίως! Δύο εξουσίες (τύπος και κράτος), δύο διαφορετικές λειτουργίες επί μίας κοινής όμως αρχής. Της αρχής ότι, στο όνομα μιας φιλελεύθερης κοινωνίας, το κράτος δεν δικαιούται να κάνει κάποια πράγματα τα οποία ο τύπος όχι μόνο δικαιούται αλλά επιβάλλεται να πράξει! Ας τα πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή.

Σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία, είμαστε υποχρεωμένοι να φοβόμαστε την εξουσία του κράτους – να θέτουμε συνεχώς το ερώτημα που προκύπτει από την Πολιτεία του Πλάτωνα και ύστερα: «Ποιος θα μας προστατεύσει από την τεράστια εξουσία των κρατικών λειτουργών στους οποίους η κοινωνία εμπιστεύεται την προστασία μας;» Ακριβώς λόγω αυτού του σημαντικού φόβου, οι δυτικές κοινωνίες διαχώρισαν τις εξουσίες. Με στόχο τον έλεγχο της εξουσίας των κρατούντων πάνω στις ζωές μας, η εκτελεστική εξουσία, π.χ. ο υπουργός δικαιοσύνης, δεν δικαιούται να αποφαίνεται επί της ενοχής ή της αθωότητας ενός κατηγορούμενου και, παράλληλα, η δικαστική εξουσία δεν επιτρέπεται να κρίνει

αν ένας νόμος που πέρασε η Βουλή πρέπει ή όχι να εφαρμόζεται. Την ίδια στιγμή, οι φιλελεύθερες κοινωνίες κατανοούν βαθιά πως αυτός ο διαχωρισμός των εξουσιών είναι δώρον άδωρον όταν οι πολίτες παραμένουν νυχτωμένοι για θέματα που τους αφορούν και τα οποία κρίνουν την λειτουργία του πολιτεύματος και της δημοκρατίας. Εκεί υπεισέρχεται η λειτουργία της ελευθεροτυπίας – ο ρόλος του ανεξάρτητου δημοσιογράφου που καλείται να κρίνει τι δημοσιοποιεί και τι όχι.

Όταν το 1971 ο Daniel Ellsberg αποφάσισε να στείλει τα λεγόμενα Ντοκουμέντα του Πενταγώνου στους New York Times, ο αρχισυντάκτης γνώριζε ότι ο Ellsberg είχε φωτοτυπήσει εντελώς παράνομα τις χιλιάδες εκείνες σελίδες και πως η δημοσίευσή τους παραβίαζε τους νόμους του κράτους περί κατασκοπίας και μυστικών κρατικών εγγράφων. Τόσο ο αρχισυντάκτης των Times, όσο και ο Ellsberg, έκριναν ότι άξιζε τον κόπο, από την μεριά του δημόσιου συμφέροντος, να παραβιάσουν εκείνους τους νόμους και να θέσουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο φυλάκισης για την εξυπηρέτηση ενός υψηλότερου αγαθού. Αυτό είναι το δίλημμα του δημοσιογράφου. Δεν τον θέτει υπεράνω του νόμου. Η κοινωνία θα κρίνει αν η επιλογή του να παραβιάσει τον νόμο τελικά ήταν προς το συμφέρον της. Εκείνη θα κρίνει, παράλληλα με την δικαστική εξουσία, αν η επιλογή μιας δημοσιοποίησης που εκθέτει προσωπικά δεδομένα κάποιων σε δημόσια θέα (όπως πάντα συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις – π.χ. οι δοαρροές των Wikileaks) δικαιολογείται, και να τον ανταμείψει ανάλογα είτε με την κατακραυγή είτε με την δικαίωση. Αντίθετα, το κράτος δεν δικαιούται σε καμία των περιπτώσεων να παραβιάσει τους δικούς του τους νόμους, να βάλει στην πλάστιγγα τα ατομικά δικαιώματα από την μία μεριά και το δημόσιο συμφέρον από την άλλη, να αποφανθεί (ως εκτελεστική εξουσία) ότι το νόμιμο δικαίωμα του ενός ακυρώνεται από τα συμφέροντα των πολλών.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι δύο περιπτώσεις (λίστα Λαγκάρντ και λίστα φορέων του HIV) είναι πράγματι εντελώς διαφορετικές. Το κράτος δεν είχε το δικαίωμα να δημοσιοποιήσει ούτε την μία λίστα ούτε την άλλη. Αντίθετα, είχε την υποχρέωση να δράσει, σεβόμενο τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων ατόμων, με γνώμονα στο δημόσιο συμφέρον. Στην περίπτωση της λίστας Λαγκάρντ, έπρεπε (όπως όλοι μας γνωρίζουμε) να την χρησιμοποιήσει παρασκηνιακά, πίσω από τα φώτα της δημοσιότητας αλλά άμεσα και αποτελεσματικά (όπως έκανε το ισπανικό ή το γαλλικό κράτος), για να διασταυρώσει στοιχεία, να κάνει νόμιμους ελέγχους για να δει αν κάποιος από αυτά τα άτομα είχε την φωλιά του λερωμένη με στοιχεία τα οποία μπορούν νόμιμα να παρουσιαστούν στο δικαστήριο. Στην περίπτωση των ιερόδουλων με HIV είχε ιερή υποχρέωση να διαφωτίσει τους πελάτες τους ότι η χρήση προφυλακτικών είναι *πάντα* θέμα ζωής και θανάτου ανεξάρτητα από το εάν ο παροχέας σεξουαλικών υπηρεσιών βρίσκεται ή όχι σε κάποια λίστα και, παράλληλα, να προσφέρει σε αυτές τις γυναίκες περίθαλψη, θαλπωρή, βοήθεια – όχι αστυνομική βία και διαπόμπευση μέσω διαδουκτικής δημοσιοποίησης των φωτογραφιών τους.

Στρεφόμενος τώρα στους δημοσιογράφους, και στις δύο περιπτώσεις προκύπτει ένα δίλημμα. Έστω ότι έχουν στα χέρια τους και τις δύο λίστες (Λαγκάρντ και φορέων του ιού HIV): Τις δημοσιεύουν ή όχι, δεδομένου ότι παραβιάζουν τα προσωπικά δεδομένα και τον νόμο που τα καλύπτει; Εκείνοι πρέπει να κρίνουν αν το γενικό συμφέρον υπερτερεί του δικαιώματος αθώων ανθρώπων (καθώς όλοι είναι αθώοι μέχρι της αποδείξεως του εναντίου στο δικαστήριο) να κρατήσουν τα ονόματά τους μακριά από την δημοσιότητα, να κρίνουν αν θα βάλουν τον εαυτό τους στο στόχαστρο του εισαγγελέα. Αυτή είναι η δουλειά του δημοσιογράφου. Η δουλειά του ή της δημοσιογράφου σε καμία περίπτωση δεν είναι να αποφανθούν για την αθωότητα ή ενοχή των ατόμων που συμπεριλαμβάνονται στην λίστα. Δουλειά τους είναι να κρίνουν αν αξίζει τον κόπο η παραβίαση του νόμου και της αρχής της ιδιωτικότητας με την δημοσιοποίηση.

Στην μία περίπτωση, μια υποθετική απόφαση της δημοσιοποίησης από δημοσιογράφους της λίστας των φορέων του HIV θα ήταν ανόητη και για αυτό και αποκρουστική – καθώς όποιος πιστεύει ότι έτσι εξυπηρετείται το συμφέρον των πελατών των ιερόδουλων απλά δεν κατανοεί το συμφέρον τους (και το πόσο σημαντικό είναι να θεωρούν ότι ο ιός ελοχεύει σε κάθε «συνάντηση» τους, ανεξάρτητα από το εάν η/ο παροχέας βρίσκεται σε κάποια λίστα ή όχι). Στην άλλη περίπτωση, π.χ. εκείνη του Ellsberg, των Wikileaks και τώρα του Κώστα Βαξεβάνη, η δημοσιοποίηση της λίστας αποτελεί συνεισφορά σε έναν δημόσιο διάλογο που, στην πρόσφατη περίπτωση, έχει εγκλωβιστεί στο αδιέξοδο που προκάλεσε η αναληθσία δύο υπουργών οικονομικών, του ΣΔΟΕ, ολόκληρου του συστήματος που έπρεπε να έχει κινητοποιηθεί και επέλεξε να μην το κάνει.